

PĀRDOMAS UN KOMENTĀRI PAR BUDŽETU - 2016

22.08.2015.

IEVADS. Budžeta veidošanas laikā, diskusijas bieži aiziet tikai par atsevišķām nozarēm. Pirms budžetu apstiprina Saeimā, deputāti cenšas paaugstināt savu popularitāti un piedāvā atsevišķus priekšlikumus, kuriem ir tikai lokāla nozīme.

Sākotnēji vajadzētu noteikt budžeta veidošanas konceptuālas lietas. Piemēram, Premjerministre noteica “sarkano līniju” – budžeta deficīts <1% no IKP. Labi. Tikai vajag paskaidrot kādēļ? Vai ES tas ir strikti noteikts? Kādēļ tikpat strikti netiek ievērotas NATO prasības vai rekomendācijas?

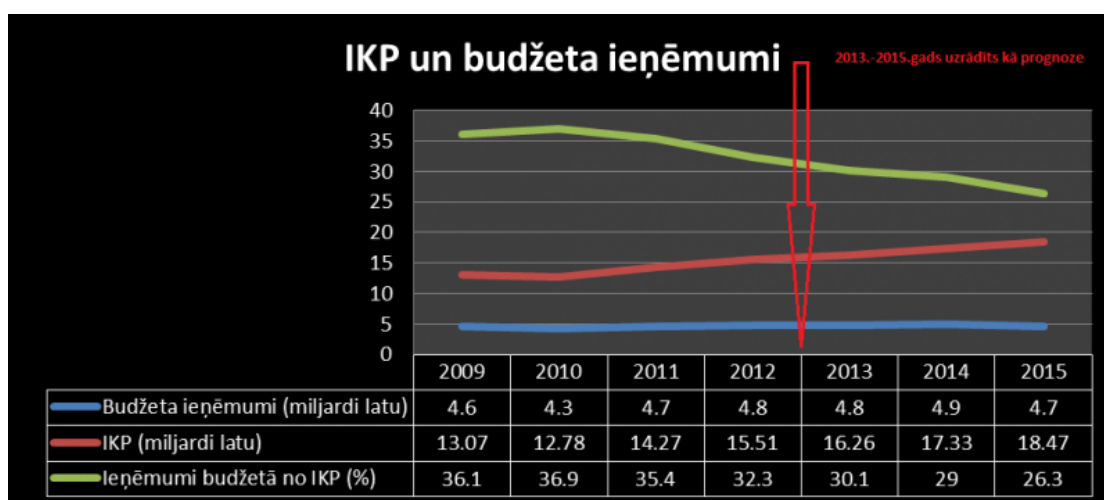
Es piedāvāju pārdomām un diskusijām tikai dažas konceptuālas lietas. Par budžeta sadales principiem es izteicu savu viedokli rakstā¹ **Par budžeta veidošanas principiem**. Sākotnēji vajadzēja sadalīt budžeta veidošanas jautājumu divos pamatuzdevumos:

1) veidot ilgtermiņā budžeta maksimālo iespējamo ieņēmuma daļu. Tas ir, veidot pareizu nodokļu politiku, samazināt ēnu ekonomiku, bezdarbu, iniciēt investīcijas utt.;

2) pareizi sadalīt budžetu. Pirmkārt, noteikt principus, kā sadala budžetu, kā noteiktas valsts prioritātes un kā tiek izmantoti valsts attīstības plāni: MK Rīcības plāns, Nacionālais attīstības plāns (NAP) un citi dokumenti.

Daži fakti un komentāri

1 Kā mainās IKP un budžeta ieņēmumi pa gadiem (<http://fm.gov.lv>). Tiek izmantoti iepriekšējo gadu dati, bet svarīgas ir tendences.

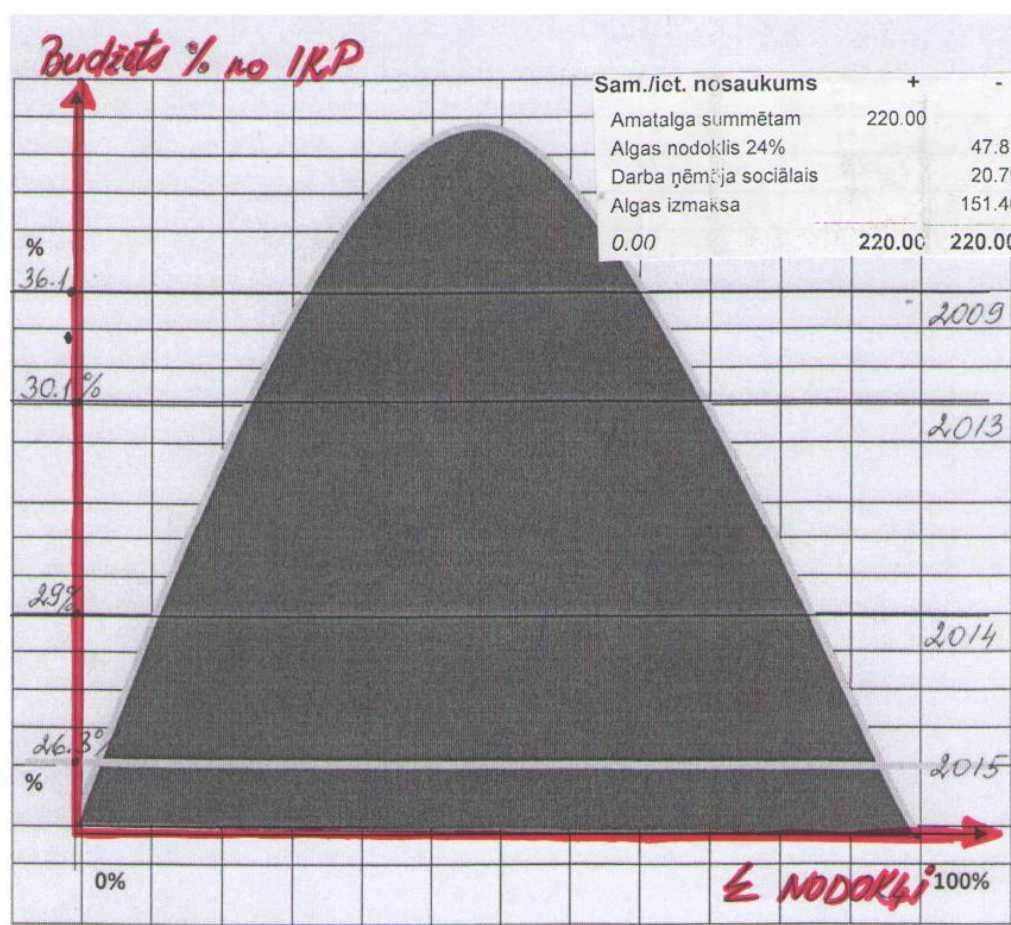
1.zīmējums. IKP un budžeta ieņēmumi

¹ <http://www.kreslins.lv/startpage/lv>

Līknes parāda, kur slēpjas galvenās problēmas: nespējam nodrošināt nodokļu ieņēmumus samērīgi iekšzemes kopprodukta (IKP) pieaugumam. Nodokļu optimālu iekasēšanu nodrošina pamatā divas lietas – atbilstoša nodokļu politika un efektīvs Valsts ieņēmumu dienesta (VID) darbs.

Vajadzētu noskaidrot, vai Latvija atrodas uz līknes (2.zīm.) pirmajā zonā, kas ir augoša, vai sasniegusi maksimumu iespējamo nodokļu iekasēšanā. Tad rodas jautājums, kurā gadā, jo tagad budžets krīt procentuāli no IKP?

Vai mēs atrodamies otrajā zonā, uz krītoša līknes zara, kad, palielinot nodokļus, samazinās ienākumi valsts budžetā? Skatoties uz izdrukku par algu, kas ir uz papīra Ls 220 un no tās tiek atvilks summārais nodoklis Ls 68,60, bet uz rokas cilvēks saņem Ls 151,40, neizskatās, ka varētu vēl palielināt nodokļus, kas dotu pieaugumu budžetā, un tas nozīmē, ka esam uz krītoša līknes zara. Tad jau nav saprotams, kādēļ Finanšu ministrija (FM) neizmanto iespēju samazināt nodokļus, lai palielinātu ieņēmumus budžetā?

2.zīmējums. Budžeta un nodokļu saistība

Daudzas lietas šeit loģiski neiet kopā. Skaidrojums varētu būt, ka ir neefektīvs VID darbs un pieaug „pelēkās ekonomikas” sadaļa, kas audzē IKP, bet nedod pieaugumu budžetā un samazina budžeta sadaļu procentuāli no IKP.

Secinājums. Vismaz Finanšu vai Ekonomikas ministrijas un banku ekspertiem vajadzētu to paskaidrot Latvijas iedzīvotājiem saprotamā valodā. Kas tad atbildēs, kādēļ līdz šai dienai nekas nav vai nepietiekami ir darīts, lai ieņēmumi budžetā no IKP atbilstu ES vidējam līmenim?

2 dota tabula ***Valsts konsolidētā budžeta izdevumi funkcionālā sadalījumā***
<http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/95BC2CFABAE723F1C2257A87002D71F5?OpenDocument>

Tabulas analīze raisa daudz jautājumus.

Kā teica FM pārstāve, tas ir ANO veidots formāts. Kāds pamatojums ir tādām izdevumu sadalei procentuāli no IKP Latvijā? Vēlams būtu dot salīdzinājumu budžeta sadalē ar citām Baltijas valstīm (BV) un ES vidējiem rādītājiem.

Daži fakti no MK Saeimai iesniegtās informācijas (2012.gadam).

Valsts konsolidētā budžeta izdevumi funkcionālā sadalījumā			
Nr.p.k.	Budžeta izdevumi	Ls	% no IKP
1.	Vispārējie valdības izdevumi	605 379 589	4,2
2.	Aizsardzība	135 133 743	0,9
3.	Sabiedriskā kārtība un drošība	255 156 826	1,8
4.	Ekonomiskā darbība	892 374 109	6,2
5.	Vides aizsardzība	161 327 420	1,1
6.	Teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	2 757 814	
7.	Veselība	441 684 796	3,1
8.	Atpūta, kultūra un reliģija	102 634 482	0,7
9.	Izglītība	463 574 625	3,2
10.	Sociālā aizsardzība	1 581 234 47	11,0
Kopā: Ls 4 641 257 876, tas ir, 100% izdevumi vai 32,1% no IKP			

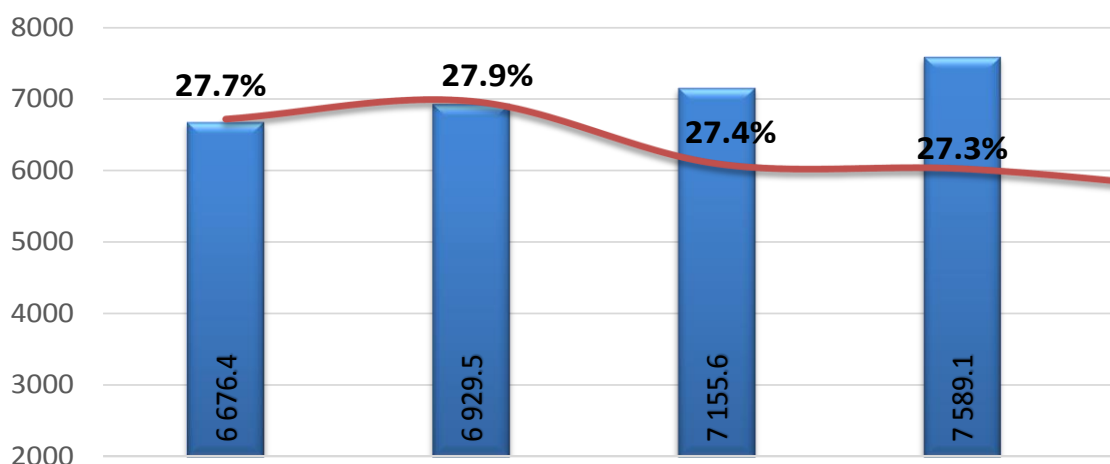
Analizējot šos skaitļus un salīdzinot tos ar citām, pirmkārt, Baltijas valstīm, rodas daudzi jautājumi. Piemēram, ārsti pieprasa palielināt algas, bet vai tas ir pamatoti? Nezinu, kamēr nav loģiski pamatots funkcionālais budžeta sadalījums un uz tā balstīts budžeta sadalījums pa nozarēm (ministrijām), jo izskan informācija, ka ES vidēji 7-9% no IKP, bet Latvijā tikai 3,1% tiek iedalīts veselībai.

Cits piemērs. Latvija ļoti ātri, dažreiz pirmie, un burtiski izpilda ES dažādas prasības, pirmkārt, finansiālajā jomā. Daudzas valstis nepilda vai nesteidzas tās pildīt, bet **kādēļ netiek pildītas NATO rekomendācijas?** Igaunijai aizsardzībai iedala 2% no IKP, kā to pieprasa NATO, bet Latvija 2012.gadā tikai 0,9% (2016.gadā – 1,14%), bet toties mēs esam līderi vispārējos valdības izdevumos.

Kādēļ daudzās pozīcijās mēs atpaliekam no citām valstīm, bet esam “vadošā” valsts vispārējo valdības dienestu tēriņos uz vienu iedzīvotāju ~\$ 600, ja vispārējie

valdības izdevumi ir ~ Ls 605 miljoni un Latvijas iedzīvotāju skaits ir ~2 miljoni. Internetā ir informācija, ka ASV uz vienu iedzīvotāju tērē tikai \$2, KF – \$42 utt., varbūt informācija, kas atrodama internetā, nav precīza, tad vajag to paskaidrot un ļoti vēlams lietot vienotu atskaites sistēmu.

II. Kādēļ pa gadiem samazinās budžets procentuāli no IKP? 2012.gadā – 32,1% vai pat 32,3% no IKP, 2013 – 30,0%; 2014 – 28,9%; 2015 – 26,3% no IKP. 2015.gada precizējums zemāk. Pēc loģikas „pelēkā vai melnā” ekonomika var iekļūt IKP, bet tā nedod pieaugumu valsts izdevumu sadaļā. Šajā sakarā rodas jautājums „Kāda procentuālā daļa no IKP tiek izmantota citās BV un vidēji ES?”

III. Kāda loģika ir ielikta izmaiņām pa gadiem funkcionālā sadalījumā? Piemēram, gan absolūtos skaitļos, gan % no IKP un valsts izdevumiem pieaug Vispārējo valdībās dienesta izdevumi, konkrēti: 2012.gadā - Ls 604 683 623 vai 4,2% no IKP, vai 13% no izdevumiem; ...; 2015.gadā - Ls 775 247 407 vai 4,3 no IKP, vai 16,4% no izdevumiem.

Toties funkcija „Atpūta, kultūra un reliģija” būtiski samazinās. 2012.gadā – Ls 102 999 882 vai 0,7% no IKP, vai 2,2% no izdevumiem; ; 2015.gadā – Ls 63 442 805 vai 0,4% no IKP, vai 1,3% no izdevumiem.

Līdzīgi ir ar funkciju „Izglītība” 2012.gadā – Ls 463 930 685 vai 3,2% no IKP vai 10,0% no izdevumiem; ...; 2015.gadā - Ls 387 873 998 vai 2,2% no IKP vai 8,2% no izdevumiem; utt..

IV. 2012.gada maijā lielā steigā bez diskusijām Saeimā tika pieņemta un apstiprināta Valsts aizsardzības koncepcija (VAK-2012), bet vienlaicīgi nav izstrādāta, apspriesta un Saeimā nav pieņemta Nacionālās drošības koncepcijas (NDK) jaunā versija, kurai vajadzētu būt vienam no bāzes dokumentiem VAK izstrādei (atbilstoši Nacionālajam drošības likumam 11.Saeimai vajadzēja NDK pieņemt līdz 2012.gada 1.oktobrim.) Tagad tas ir jāizdara 12 Saeimai.

VAK-2008 bija noteikts aizsardzības budžetā iedalīt 2% no IKP, kā to pieprasa NATO. Tas bija ierakstīts likumā, bet pieņemot VAK-2012 tika

paziņots, ka aizsardzības budžets pakāpeniski pieaugs gan absolūtos skaitļos, gan % no IKP. Faktiski tas nenotika. Kādēļ nepildām dotos solījumus un savus likumus? Tagad ir pieņemts jauns likums un, Ukrainas notikumu sakarā, ir cerības, ka aizsardzības budžets tiks palielināts.

Es vairakkārt esmu iniciējis un piedāvājis vienoties par vienādu vārdu drošība, aizsardzība, paš aizsardzība un kolektīvā aizsardzība izpratni. Pagaidām neveiksmīgi.

Sākotnēji vajadzētu vienoties par vienādu bieži lietotu vārdu *drošība* un *aizsardzība* izpratni. Loģiski būtu, ja Aizsardzības ministrijas un NATO kontekstā vārds aizsardzība noteiktu² pasākumu kopumu cīņai ar NATO Stratēģiskajā koncepcijā noteiktajiem draudiem, riskiem un izaicinājumiem: *globālā terorisma draudi; kiberuzbrukumi; enerģijas resursu drošība; globālās klimata izmaiņas. Tagad papildus hibrīdkara radītās problēmas, izaicinājumi.*

Ja tā saprotam vārdu aizsardzība un atbilstoši aizsardzības budžetu, tad tas var būt pat lielāks par 2%. Tagad ir izdarīts neliels solis pareizajā virzienā, kad Latvijas atbildīgā par kiberaizsardzību institūcija CERT.LV tiek finansēta no 2013.gada aizsardzības budžeta ietvaros, bet atklāts jautājums par drošības speciālistu, pirmkārt, IeM pārstāju apmācību un izglītošanu kopējā augstskolā (Nacionālajā aizsardzības akadēmijā – nosaukums nav izšķirošs) un finansēt no aizsardzības budžeta. Piemērus var turpināt. Tas neprasa papildus finansu resursus, bet pareizo to sadali.

Tad būtiski ir saprast to, ka **Latvija ir NATO un ES sastāvā**. Nepareizi ir domāt, teikt vai sevi atdalīt no šīm organizācijām, piemēram, mums jāveido militārās paš aizsardzības spējas, lai aizsargātu savu valsti, kamēr tie (NATO) nāks mums palīgā mums vajadzēs pašiem sevi aizstāvēt. Mēs esam NATO.

Kā atzīmēja ASV vēstniece Saeimas AIKN komisijā NATO un ES “kolektīvā aizsardzība” ir šo organizāciju valstu “paš aizsardzība”. *Kolektīvā aizsardzība ir Latvijas paš aizsardzība.*

V. Kā ar valsts parāda atdošanu pa gadiem? Vai beidzamajos gados izveidots valsts parāds, apmēram, viena gada budžeta apmērā vai ~30% no IKP (tas nav daudz salīdzinot ar Japānas, ASV vai Grieķijas parādiem % no IKP), bet vai tas nav ekvivalenti tam, ka Latvijā visus šos gadus ir tērēts vairāk nekā nopelnīts? Sadalot parādu uz Latvijas veiksmes gadiem sanāks, ka budžeta deficīts reāli bija daudz lielāks. Domāju jautājumus varētu turpināt, bet man liekās tie ir būtiski, lai saprastu un atbalstītu budžetu.

---

² NA programmas sadaļa „Ārējā un iekšējā drošība”

Likumi ir jāpilda vai jāmaina³. Nacionālas drošības likuma (NDL) 11.pants nosaka Aizsardzības ministrijas kompetenci:

- (1) Aizsardzības ministrija: 1) izstrādā un īsteno valsts aizsardzības politiku;
- 2) plāno valsts aizsardzībai nepieciešamos līdzekļus un iesniedz Ministru kabinetam ar to saistītos priekšlikumus;
- 3) nodrošina valsts aizsardzībā iesaistītā personāla pārvaldi un militāro izglītību. (*Nekas nav teikts par iekšējo drošību, likumu ievērošanu un kārtību valstī*).

Kas jādara? ***Jāizstrādā un jāīsteno valsts aizsardzības politika.*** Liekas, skaidrs un saprotams uzdevums.

Papildus jautājums pārdomām. Latvijas neatkarības pirmajos gados 1918.-1939 gadi iekšējai drošībai tērēja vidēji 3.-5. reizes mazāk nekā aizsardzībai. Aizsargu organizācija nebija Kara ministrijas sastāvā un nefinansējās no aizsardzības budžeta. Tagad IeM budžets ir būtiski lielāks par AM budžetu. Kāds tam ir loģiski pamatots skaidrojums?

¹<http://www.kreslins.lv/startpage/lv>

²<http://www.kreslins.lv/article/lv/likum>

---

³<http://www.kreslins.lv/article/lv/likum>